

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף בכיר השירות הפסיכולוגי ייעוצי

מגן חברתי

דרכי התמודדות חינוכית במקרה של
דחייה חברתית ופגיעה לצוותי חינוך

אנשי חינוך ומטפלים מתמודדים לא פעם עם תופעות של דחייה חברתית בקבוצת בני הגיל, בכיתה, בבית הספר, בתנועת הנוער וכדומה. במקרים רבים מלווה הדחייה החברתית בתופעות קשות, כמו נידוי וחרם, לעג מתמשך, הצקות ואף התעללות מילולית וגופנית. לעתים קרובות עולה השאלה כיצד לטפל בבעיה זו ומה צריך להיות מוקד ההתערבות הראשוני בטיפול (יעל אברהם).

מסמך זה נועד לספק לצוותים החינוכיים כלי עבודה מובנה ושיטתי להתמודדות עם מצבי דחייה חברתית וחרם. "המגן החברתי" מציע מתווה פעולה ברור, החל משלב הזיהוי והאבחון הראשוני, דרך ההתערבות המיידית ועד לבניית תכנית התערבות ארוכת טווח. חשיבותו של "המגן החברתי" טמונה ביכולתו לספק מענה מקיף, רב-מערכתי ומדורג, תוך התייחסות הן לפרט והן למערכת הכיתתית כולה.

"המגן החברתי" נבנה מתוך תפיסה הרואה בהתערבות מוקדמת ומערכתית מפתח למניעת הסלמה והחרפה של מצבי דחייה חברתית, והוא מדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה בין כלל הגורמים - צוות חינוכי, יועצ/ת, פסיכולוג/ית, הורים ותלמידים/ות.

להלן שלבי הפעולה המומלצים בעת התמודדות עם אירועי חרם ודחיה חברתית:

1 איתור וזיהוי

2 איסוף מידע

3 שיחה אישית

4 שיתוף הורים

5 בניית תכנית התערבות

איתור וזיהוי

"נורות אדומות"

סימנים שעשויים להעיד על קושי חברתי

* חשוב להתבונן בזהירות וברגישות ולזהות הצטברות של מספר סימנים יחד*

שינויים בדפוסי למידה והתנהגות

– ירידה פתאומית בהישגים לימודיים

– הימנעות מדיבור/השתתפות בשיעור, בקבוצות למידה

– קושי בעבודה לימודית בקבוצות או התנגדות לחלוקה לקבוצות

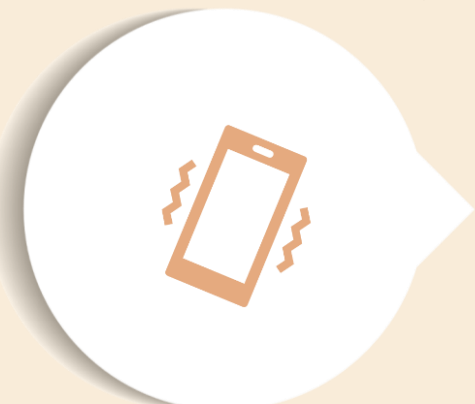
סימנים חברתיים

– אף אחד לא בוחר לשבת ליד התלמיד/ה

– סירוב גלוי לעבוד יחד עם התלמיד/ה או קושי למצוא בן/ת זוג בעבודות לימודיות משותפות או במשחק

– צחוק או לחישות כשהתלמיד/ה מדבר/ת

– אי הזמנה למפגשים חברתיים, ימי הולדת או פעילויות חברתיות אחרות

סימנים התנהגותיים

– היעדרויות תכופות של התלמיד/ה מבית הספר או מאירועים חברתיים (טיול, חגיגות, מפגשים כיתתיים)

– הימנעות מהגעה למקומות מסוימים (למשל, בזמן הפסקות - הישארות בכיתה או שהייה ליד מורה תורנ/ית)

סימנים רגשיים

– ביטויי חרדה לפני הגעה לבית הספר, תלונות על כאבי בטן או ראש

– שינויים קיצוניים במצבי הרוח (עצב, בכי ועוד)

– ירידה בביטחון העצמי וביטויים של חוסר ערך

סימנים בתקשורת הדיגיטלית

– הוצאה מקבוצות ווטסאפ

– חסימה ברשתות החברתיות

– תגובות שליליות ופגיעה במסגרת הקבוצות הללו (דוגמת סקרים פוגעניים, הפצת שמועות/תמונות כדי ללעוג)

איסוף מידע

איסוף מידע ממספר מקורות:

- שיחות עם מחנכים קודמים ונוכחיים לגבי דפוסים חברתיים והתנהגותיים.
 - מידע מהיועצ/ת על התערבויות קודמות, במידה והיו. חשוב גם לבחון את המצב המשפחתי והרגשי של התלמיד/ה, חוזקות של התלמיד/ה לעומת אתגרים איתם הוא/היא מתמודד/ת, שינויים משמעותיים שהתרחשו בחייו/ה לאחרונה, וכן את מערך התמיכה הקיים – חברתי ומשפחתי.
 - תצפיות עדכניות בהתנהלות החברתית בכיתה ובהפסקות.
 - במקרה של אירוע ספציפי, יש לברר את מהלך האירוע, מיקומו, הגורמים המעורבים (פוגעים, נפגעים ועדים), תגובות התלמידים/ות והצוות החינוכי, והאם קדמו לו אירועים דומים.
- איסוף המידע צריך להיעשות ברגישות ובדיסקרטיות, תוך הקפדה על אתיקה מקצועית ושמירה על פרטיות התלמיד/ה ומשפחתו/ה.**

שיחה אישית

המלצה למהלך שיחה עם תלמיד/ה שחוה/תה דחייה חברתית

* מומלץ לבחור שאלת אחת או שתיים מכל אחד מהשלבים המופיעים מטה*

1. איך את/ה מרגיש/ה?	שלב ראשון
יצירת אמון
ופתיחות
2. מה את/ה הכי אוהב/ת לעשות בהפסקות?	
3. מה את/ה הכי אוהב/ת בבית הספר (שיעור, מקום, איש או אשת צוות)?	
4. מה את/ה אוהב/ת לעשות בשעות אחר הצהריים (חוגים, חוזקות)?	
1. איך את/ה מסתדר/ת עם התלמידים/ות בכיתה? עם מי את/ה מבלה בהפסקה?	שלב שני
בירור המצב
החברתי וזיהוי
קשיים
2. האם יש תלמידים שאת/ה מרגיש/ה יותר קרוב/ה אליהם? חבר/ה קרובים/ות?	
3. האם יש משהו שמטריד אותך לאחרונה בקשר לתלמידים בכיתה? האם קרה לאחרונה משהו שהטריד אותך בהקשר לתלמידים בכיתה ובבית הספר? איך זה הרגיש?	
4. האם ישנם מקומות או זמנים בבית הספר שפחות נעים לך בהם?	
5. האם שיתפת מישהו בקושי (הורים/ חברים/ מורים)?	
1. מה עוזר לך להתמודד במצבים כאלה?	שלב שלישי
חשיבה על
פתרונות
2. עם מי את/ה מדבר/ת על הנושאים הללו? למי את/ה פונה?	
3. למה את/ה זקוק/ה ממני? מה היית רוצה שאני אעשה בכדי לעזור לך?	
1. סיום המפגש עם תחושת תקווה שהמצב יכול להשתנות ושהצוות החינוכי כולו (המחנכ/ת, היועצ/ת, המורים המקצועיים) כאן בכדי לסייע לתלמיד/ה.	שלב רביעי
לקראת סיום
2. החזרת תחושת השליטה, הכוחות והחוזקות שיש בילד/ה בכדי להתמודד.	
3. עדכון בדבר שיח עתידי שננהל עם הורי התלמיד/ה (ניתן לשאול אותו/ה מה הוא/היא היה/הייתה רוצה שנאמר להוריו/ה, מה חשוב לו/ה שידעו וישמעו).	
4. עידוד פנייה עתידית – במידה ויש צורך, וקביעת מועד לשיחת המשך.	

שיתוף הורים

יצירת קשר עם הורי התלמיד/ה הנפגע/ת היא קריטית להצלחת ההתערבות.

בשיחה הראשונית חשוב:

1. להקשיב לחוויות ולדאגות ההורים
2. לשתף במידע שנאסף בבית הספר
3. להציג את דרכי הפעולה המתוכננות
4. עדכון, במידת הצורך

יש לבנות עם ההורים תכנית התערבות משותפת הכוללת יעדים ברורים, חלוקת אחריות, ודרכי תקשורת שוטפות בין הבית לבית הספר. חשוב להנחות את ההורים כיצד לתמוך בבנם/ביתם ולספק כלים מעשיים להתמודדות. במקביל, יש לקבוע מפגשי מעקב קבועים להערכת התקדמות והתאמת התכנית בהתאם לצורך, ולמקרה הספציפי.

כמו כן, במקביל, חשוב ליצור קשר גם עם הורי הילדים/ות המעורבים/ות בפגיעה, ולנסות לגייסם למהלך משותף, בו המסרים המועברים בבית יהיו זהים למסרים אותם נעביר בכיתה במסגרת תכנית ההתערבות.

ועוד משהו...

אל תשארו לבד עם המידע! יידעו את אנשי ונשות המקצוע (יועצ/ת, פסיכולוג/ית, רכז/ת, מנהל/ת) וחשבו יחד על המשך ההתערבות. במידת הצורך, ניתן להיעזר בחוזר מנכ"ל ובצוות אקלים בית ספרי.

בניית תכנית התערבות

1 יצירת מערך חברתי תומך

גיוס תלמידים ותלמידות לתפקידי שומרי סף - גיוס למהלך תלמידים ותלמידות שאנחנו סומכים עליהם/ן (באופן זהיר ורגיש במיוחד).

2 המשך ליווי אישי של התלמיד/ה והמשפחה ומתן מענה מתאים

3 התערבות כיתתית

שיחת כיתה על אקלים חברתי מיטבי (מבלי להצביע על המקרה / התלמיד).

בלחיצה על הקישורים הבאים, תוכלו למצוא הצעות לשיעורי 'הכחות שבדרך' שיסייעו בעיסוק בנושא במסגרת שיעורי החינוך. השיעורים בהתאמה לקבוצות הגיל השונות ולחברות השונות. כמו כן, באתר שפ"ינט ניתן למצוא הצעות נוספות לפעילויות ושיעורים בנושא.